

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่รัฐบาลได้ดำเนินการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ใน พ.ศ. 2504 จนกระทั่งปัจจุบันได้เข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530-2534 ผลจากการพัฒนาของรัฐบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เห็นได้ว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน จากการวิเคราะห์บัญชีรายได้ประชาชาติของประเทศไทยรายปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 จนถึงปี พ.ศ. 2528 โดยรวมสาขาการผลิต (economic sector) ต่าง ๆ ในผลิตภัณฑ์รวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product-GDP) เข้าด้วยกันอันได้แก่การผลิตขั้นต่าง ๆ คือ การผลิตขั้นปฐมภูมิ (เกษตรกรรม) หุติยภูมิ (อุตสาหกรรม) และตติยภูมิ (การค้าและบริการ) พบว่าปี พ.ศ. 2520 การผลิตขั้นปฐมภูมิมียอดราวร้อยละ 27.63 และในปี พ.ศ. 2528 ลดลงเป็นร้อยละ 23.21 สำหรับการผลิตขั้นหุติยภูมิและตติยภูมิซึ่งในปี พ.ศ. 2520 ผลิตได้ร้อยละ 25.79 นั้น ปรากฏว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามลำดับโดยในปี พ.ศ. 2528 ได้เพิ่มเป็นร้อยละ 29.42 และ 47.37 (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2530) จะเห็นได้ว่า แนวโน้มการผลิตด้านเกษตรกรรมมีสัดส่วนลดลงแต่แนวโน้มการผลิตด้านอุตสาหกรรม การค้าและบริการมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมมากขึ้น (สยช., 2530) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2530 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (1987 : Visit Thailand Year) ได้ส่งผลให้ธุรกิจทางการค้าและบริการขยายตัวก้าวหน้าขึ้น สังเกตได้จากสภาพและบรรยากาศในระบบเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ มีสินค้าและบริการต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมายในตลาด ทั้งที่จัดว่าเป็นสิ่งจำเป็นและสิ่งฟุ่มเฟือย ทั้งที่ผลิตขึ้นได้ภายในประเทศและที่สั่งซื้อจากต่างประเทศ มีให้เลือกมากมายหลายคุณภาพและหลายยี่ห้อ การโฆษณาซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในอันที่จะก่อให้เกิดความต้องการในสินค้าใหม่ ๆ ส่งเสริมให้มีการใช้สินค้ามากขึ้น และทำให้ผู้

บริโภครู้จักตราของสินค้า (วิรัช วีระแพทย์, 2523) ได้เข้ามามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจอย่างเห็นได้ชัด จากการศึกษาของกลุ่มศึกษาปัญหา (2529) พบว่า การโฆษณาเป็นธุรกิจที่เจริญเติบโตอย่างมากจนเป็นอุตสาหกรรมประเภทหนึ่งที่มีเงินหมุนเวียนนับพัน ๆ ล้าน บริษัทมีเดียโพกัสได้ทำการสำรวจค่าใช้จ่ายด้านสื่อโฆษณาปรากฏว่าตัวเลขยอดรวมค่าใช้จ่ายทางด้านนี้ เพิ่มขึ้นทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2522 เป็นจำนวนเงิน 1,557 ล้านบาท และในปี พ.ศ. 2527 พุ่งขึ้นถึง 4,716 ล้านบาท ในจำนวนนี้งบโฆษณาทางโทรทัศน์มียอดสูงสุด นอกจากการโฆษณาแล้ว การส่งเสริมให้สินค้าแพร่หลายยังทำในรูปแบบการส่งเสริมการขายต่าง ๆ อีกมากมาย อาทิ เช่น การลดราคาในโอกาสพิเศษการแถม การแจกของชำร่วย การชิงโชค การให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ กับผู้ที่ซื้อจำนวนมาก ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด เป็นต้น

สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นในสังคม คือ ปัญหาของผู้บริโภค "ผู้บริโภค" ในที่นี้พิจารณาความหมายตามพจนานุกรมไทย (จางง ทองประเสริฐ, 2521) และที่กำหนดโดยสหพันธ์องค์การคุ้มครองผู้บริโภคสากล (The International Organization of Consumer Unions, 1984) นั่นคล้ายคลึงกัน คือ หมายถึง ผู้ซื้อ ผู้ใช้ ผู้เช่าหรือทำให้หมดสิ้นไปซึ่งสินค้าและบริการ รวมตลอดถึงทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ปัญหาของผู้บริโภคจึงเป็นปัญหาของประชาชนทุกคน และทุกระดับ ปัญหาของผู้บริโภคที่สำคัญ ก็คือ การไม่ได้รับความเป็นธรรมและไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิผลประโยชน์ขั้นพื้นฐาน ตามที่สหพันธ์องค์การคุ้มครองผู้บริโภคสากล (IOCU, 1980) กำหนดไว้ดังนี้

1. สิทธิที่จะได้รับการสนองความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต
2. สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าและบริการ
3. สิทธิที่จะเลือกซื้อสินค้าและบริการในราคายุติธรรม
4. สิทธิที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าและบริการ
5. สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาชดเชยค่าเสียหาย
6. สิทธิที่จะได้รับบริโภคศึกษา
7. สิทธิที่จะร้องเรียนเพื่อความเป็นธรรม
8. สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองสภาพความเป็นอยู่ที่เหมาะสมภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดี

ในอนาคตปัญหาของผู้บริโภคจะทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ อันเนื่องมาจากแรงผลักดันต่อไปนี้ คือ

1. การเพิ่มของประชากร คนทุกคนในสังคมเป็นผู้บริโภค แต่จะมีประชากรเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เป็นผู้ผลิต ประเทศที่มีอัตราส่วนของประชากรซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้าและบริการมากย่อมมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าประเทศที่มีอัตราส่วนผู้ผลิตน้อยกว่า ประเทศคือพัฒนาหรือกำลังพัฒนามักมีอัตราส่วนเด็กที่เป็นภาระสูง ทั้งนี้เพราะอัตราการเกิดในประเทศยังสูง จึงทำให้มีประชากรในวัยเด็กมาก โดยส่วนรวมประเทศไทยมีประชากรในวัยเด็กที่พึ่งตนเองไม่ได้ทางเศรษฐกิจและต้องเป็นภาระของผู้อื่นจำนวนถึงประมาณร้อยละ 85 เมื่อเทียบกับประชากรในวัยทำงาน และแม้ว่าอัตราส่วนเด็กที่เป็นภาระของประเทศไทยในอนาคตจะมีแนวโน้มลดลง คือลดลงเหลือร้อยละ 60.94 ในปลายแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 5 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524) ก็ตาม การเพิ่มขึ้นของประชากรอันเนื่องจากอัตราการเกิดสูงในช่วงที่ผ่านมา ก็ย่อมมีผลต่อการผลิต การจัดหาอาหาร เครื่องอุปโภค บริโภค และบริการให้พอเพียงและเหมาะสมแก่ประชาชน

2. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาเรื่อง ทางเลือกในอนาคตของสังคมไทย : ในทัศนะของนักวิชาการ โดย ม.ล.พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์ (2527) นักวิชาการเห็นว่า ในอดีตถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้ใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง สูญเปล่า และเสียเปรียบต่างประเทศอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันการอนุรักษ์ทรัพยากรที่ถูกทำลายไป ก็ได้ผลน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับการทำลาย สิ่งนี้จะทวีความรุนแรงต่อไปในอนาคต และสิ่งแวดล้อมที่เสียศูนย์ก็จะเป็นปัญหามากยิ่งขึ้น และยังการพัฒนาในอนาคตต้องพึ่งทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นแล้ว ก็จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งแน่นอนว่าย่อมกระทบต่อผู้บริโภคโดยตรง เกิดปัญหาการขาดแคลนสิ่งอุปโภคบริโภค หรือสินค้ามีราคาสูงขึ้นมาก และปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

3. เทคโนโลยี ความทันสมัย การที่ประเทศไทยจะรับประยุกต์และนำเอาเทคโนโลยีมาใช้มากขึ้น ทั้งในแง่ของปริมาณ ชนิด และรูปแบบ การเพิ่มขึ้นของเทคโนโลยีเป็นผลมาจากความเชื่อที่ว่าเทคโนโลยีจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการเพื่อการบริโภคภายในและการส่งออกต่างประเทศ ผลที่ตามมาประการหนึ่งก็คือ สังคมไทยในอนาคตจะมีการเพิ่มขึ้นของสินค้าสำเร็จรูปที่ผลิตภายในประเทศตลอดจนสินค้าและบริการ เพื่อส่งเสริมความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต การบริโภคจะเพิ่มมากขึ้นเป็นทวีคูณด้วย ผล

กระทบของเทคโนโลยีนี้ย่อมมีต่อระบบค่านิยมวัฒนธรรมเดิมของไทย (ม.ล.พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, 2527) โดยเฉพาะแบบแผนการบริโภค ซึ่งในเรื่องนี้ พระราชวรมณี (2528) ได้กล่าวเปรียบเทียบสภาพสังคมของประเทศอเมริกา และไทยไว้อย่างน่าพิจารณา ดังนี้

สำหรับสังคมอเมริกัน แม้เขาจะเปลี่ยนมาเป็นสังคมบริโภค หรือผ่านพ้นอุตสาหกรรมแล้ว แต่เพราะการสะสมของเขา เพราะการที่เขาไม่รู้จักความพอเพียงมาก่อนมีนิสัยเดิมคือ ความขยัน หมั่นเพียร การทำงานหนัก ความมีระเบียบวินัย ความอดทน อดออมนิสัยนี้มันตกทอดมาจากเดิม มันยังสืบเนื่องอยู่ เพราะฉะนั้นเขาจึงเป็นทั้งสังคมของการเป็นผู้บริโภค และสังคมของการเป็นผู้ผลิตอยู่ในตัวพร้อมกัน แต่สังคมของเราถ้าไปรับเขามาในปัจจุบันแล้ว มันจะมีลักษณะอย่างเดียวกันคือเป็นสังคมของผู้บริโภค ไม่เป็นสังคมของผู้ผลิต อันนั้นก็เป็นเรื่องที่น่าระมัดระวังอยู่ ตามที่ท่านว่ามานี้ก็เป็นอันว่าสังคมไทยก้าวข้ามขั้นตอนมาเป็นสังคมบริโภค โดยยังไม่ได้ผ่านการเป็นสังคมอุตสาหกรรมซึ่งเป็นสังคมของผู้ผลิต ในเมื่อยังไม่เคยเป็นนักผลิตมาก่อน อยู่ ๆ ก็มาเป็นนักบริโภคและพอดีก็มีของสำเร็จที่คนอื่นผลิตไว้แล้ว เราก็เอาแต่หาซื้อ คุ้มมี รับเอามาบริโภค คอยหวังคอยรับเอาจากเขาจนเพลิน อย่างนั้นอะไรจะเกิดขึ้น ก็นึกดูเอาเอง

4. อิทธิพลเศรษฐกิจและการเมืองระดับโลก ระบบเศรษฐกิจและการเมืองของไทย ได้ผูกพันกับการเมืองและเศรษฐกิจระดับโลกอย่างแนบแน่นขึ้นตามลำดับ ความสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นไปในเชิงที่มหาอำนาจเป็นผู้กำหนดและได้ประโยชน์ ในขณะที่ประเทศไทยเป็นผู้ตามและเสียประโยชน์ ผลกระทบนี้ก่อให้เกิดการกระจายประโยชน์ของการพัฒนาประเทศอย่างไม่เป็นธรรมกับคนส่วนใหญ่ในประเทศ (ม.ล.พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, 2527) การขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของประเทศมหาอำนาจในปัจจุบัน มาในรูปแบบบริษัทข้ามชาติหรือผู้ผลิตที่มีทุนมหาศาล เป็นเจ้าของเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีกลยุทธ์การตลาดต่าง ๆ มากมาย โดยผู้ผลิตเหล่านี้ได้เข้าไปดำเนินธุรกิจในต่างประเทศและมักจะมีการร่วมมือกับนายทุนหรือแหล่งทุนภายในประเทศนั้นด้วย

การขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศมหาอำนาจในประเทศโลกที่สามมีจุดมุ่งหมายเอาประโยชน์ 3 ประการคือ เอาวัตถุดิบจากประเทศเหล่านั้นด้วยราคาถูก ขายสินค้าทั้งของจำเป็นและไม่จำเป็นด้วยราคาซึ่งตนเองกำหนด และทำให้คนในประเทศนั้นคิดใน

แนวทางของประเทศมหาอำนาจ (ประเวศ วะสี, 2528) ซึ่งในกรณีของการบริโภคแล้วก็คือ การสร้างอุดมการณ์บริโภคนิยมให้แก่ผู้บริโภค(กลุ่มศึกษาปัญหาฯ, 2529) นอกจากนี้ก็ได้สร้างพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่ลอกเลียนแบบประเทศมหาอำนาจ ดังที่ ซีมูนส์ เวอร์เมีย (Simoons Vermeer, 1980) ได้กล่าวไว้ว่า

แบบแผนการบริโภคของประเทศในโลกที่สามที่พบเห็นนั้น เป็นการเลียนแบบแบบแผนการบริโภคของตะวันตก เทคนิคการส่งเสริมการขายที่ไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่มีการตรวจสอบและการโฆษณาซึ่งผูกติดอยู่กับกระบวนการแบบตะวันตกเหล่านี้มีผลกระทบ และเป็นอันตรายในสังคมที่ซึ่งแบบแผนการบริโภคของนครวยเป็นสิ่งใหม่และยังไม่กลมกลืนกับระบบคุณค่าเดิม และที่ซึ่งคนจนถูกกระตุ้นให้ต้องการบริโภคตลอดเวลา แต่ไม่มีเงินพอเพียง

ปัญหาที่กล่าวข้างต้นนี้สามารถพบได้ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือชนบท ดังตัวอย่างที่พบจากการศึกษาพฤติกรรมการกินของคนไทยภาคอีสานตอนล่างของสถาบันโภชนาการ (2529) พบว่า "มีแพ้น้ําการกินของหญิงมีครรภ์เกิดขึ้นในแม่รุ่นปัจจุบัน คือการดื่มเบียร์ และน้ำอัดลมอื่น ๆ ด้วยมีความเชื่อว่าน้ำชาวดชนดินนี้จะไปล้างไขมันที่ห่อหุ้มเด็กอ่อนทำให้คลอดง่าย" นอกจากนี้ในการศึกษาพฤติกรรมการกินของคนไทยภาคอีสานตอนบน พบว่า อาหารที่ขายดีที่สุดในหมู่บ้านเรียงจากมากไปหาน้อยคือ ผงชูรส ปลาหู ปลาขี้โก๋ ปลาหมึกแห้งและปลากระป๋อง อาหารที่ขายดีในกลุ่มเด็กคือ ขนม ไอศกรีม เส้นหมี่สำเร็จรูป แนวน้มน้ํที่เปลี่ยนไปก็คือ อาหารธรรมชาติ มีแนวโน้มน้ํลดลง การซื้ออาหารเริ่มมีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะหมู่บ้านใกล้เมือง เด็กจะซื้ออาหารที่ไม่มีประโยชน์บริโภคมากขึ้น เช่น ขนมหวาน น้ำอัดลม ทอफी (สถาบันโภชนาการ, 2529) จะเห็นว่า เงินของคนยากจนในชนบทนำไปใช้จ่ายในสิ่งที่มีคุณค่าน้อยและไม่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตเท่าใดนัก ในขณะที่การขาดสารอาหารยังเป็นปัญหาสำคัญของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2525)

5. การคมนาคม การสื่อสารและเทคโนโลยีด้านข้อมูล การขยายตัวในเชิงปริมาณและประสิทธิภาพของการคมนาคม การสื่อสารและระบบข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับระบบข้อมูลจะเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมไทยอนาคต (ม.ล.พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, 2527) ผลกระทบต่อผู้บริโภคก็คือ ผู้บริโภคมีความต้องการและจำเป็นที่จะใช้ระบบ

ข่าวสารข้อมูลเพื่อช่วยในการตัดสินใจเลือกซื้อ เลือกใช้สินค้าและบริการมากขึ้น ในอีกด้านหนึ่ง ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าและบริการ ก็ใช้ระบบการสื่อสาร คมนาคมที่ก้าวหน้าทันสมัย เพื่อจูงใจ และส่งเสริมการซื้อสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น พระราชวรมณี (2528) ได้กล่าวแสดงความห่วงใย ต่อสภาพที่เป็นไปดังกล่าวว่า

ปัจจุบัน สื่อมวลชนหรือระบบเศรษฐกิจได้ส่งเสริมให้มีการเอาคุณค่าเทียมมาใช้ในการสร้าง คิวเมนต์ (Demand) เทียมคือ ความต้องการเทียม ด้วยการโฆษณาเป็นต้น คิวเมนต์เทียมคือ ความต้องการหลอก ๆ ที่ไม่จำเป็น ไม่เป็นคุณค่าเลย แต่มักให้โทษแก่ชีวิต สังคมปัจจุบันหรือระบบปัจจุบันดูเหมือนจะพยายามไปراءความต้องการอันนี้ และทำให้เกิดมีความต้องการใหม่ ๆ ขึ้น แล้วจะได้ไปหาซื้อสิ่งเหล่านี้ไว้ใช้ ซึ่งล้วนแต่เป็นความต้องการคุณค่าเทียมทั้งนั้น จึงก่อให้เกิดโทษเป็นปัญหาแก่สังคมมากมาย

พระราชวรมณี (2528) ยังชี้ให้เห็นปัญหาการบริโภคในสังคมไทยว่า "ปัญหาของประเทศไทยมีลักษณะเด่นในแง่อยากบริโภคแต่ไม่ได้รับบริโภคอย่างอยาก"

ปัญหาที่น่าห่วงใยอีกประการหนึ่งก็คือ การที่ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าได้ให้ข่าวสารหรือข้อมูลที่ไม่พอเพียง บิดบังซ่อนเร้น หลอกหลวง ทำให้ผู้บริโภคอยู่ในฐานะเสียเปรียบ เพราะไม่ทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับสินค้านั้น ๆ

จากเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว ปัญหาของผู้บริโภคจึงเป็นปัญหาที่สำคัญ และผู้บริโภคควรได้รับการคุ้มครองจากรัฐ ดังที่ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวปราศรัยในโอกาสวันคุ้มครองผู้บริโภค เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2530 (ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์, สาร, 30 เมษายน 2530) มีความตอนหนึ่งว่า

งานคุ้มครองผู้บริโภคเป็นงานที่สำคัญและกว้างขวาง ประเทศที่เจริญแล้วล้วนมีกฎหมายให้สิทธิและคุ้มครองผู้บริโภคทั้งสิ้น สหประชาชาติได้กำหนดแนวทางให้กับนานาประเทศเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งอุปโภคที่จำเป็น และมีผลต่อสุขภาพของประชาชนทั่วไป ได้แก่ อาหาร น้ำ และยา รวมทั้งกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยและคุณภาพของสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ไว้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจแก่ผู้บริโภคอย่างแท้จริง

หากพิจารณาแนวทางหรืองานคุ้มครองผู้บริโภคแล้ว สามารถแบ่งได้เป็น 3 แนวทางใหญ่ ๆ คือ

1. แนวทางในการจัดตั้งองค์กรของผู้บริโภค เพื่อเป็นตัวแทนในการพิทักษ์ประโยชน์ของผู้บริโภค
2. แนวทางด้านกฎหมาย เพื่อตรากฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิผลประโยชน์ของผู้บริโภค
3. แนวทางด้านบริโภคศึกษา ซึ่งจัดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มผู้บริโภคทุกวัย (Fazal, 1980)

สำหรับประเทศไทยได้ดำเนินการคุ้มครองผู้บริโภคทั้ง 3 แนวทาง ดังนี้ คือ รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองผู้บริโภคโดยตรงในการพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค 4 ประการ คือ

1. สิทธิที่จะได้รับข่าวสารรวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ
2. สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ
3. สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ
4. สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย

ผลจากการมีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคนี้ทำให้เกิดสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่ดูแลให้ความคุ้มครองผู้บริโภค ในส่วนที่ยังไม่มีหน่วยงานใดดำเนินการอยู่ นอกจากนี้ยังเป็นหน่วยงานที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชนและสามารถดำเนินการฟ้องร้องแทนผู้บริโภคได้อีกด้วยหากพิจารณาเห็นว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่ได้รับความเสียหาย ภายในสำนักงานมีหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้แก่ผู้บริโภคด้วย อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐบาลจะได้ดำเนินการคุ้มครองผู้บริโภคดังกล่าวแล้ว แต่ว่ายังไม่เพียงพอ จุดสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภคควรจะเป็นบทบาทของประชาชนโดยตรง ดังที่ นายมีชัย ฤชุพันธ์ ได้กล่าวในโอกาสเปิดงาน "สัปดาห์คุ้มครองผู้บริโภค" ณ บ้านมนังคศิลา เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2526 (คณะกรรมการเผยแพร่ให้ความรู้แก่ผู้บริโภค, 2526) มีความตอนหนึ่งว่า

งานคุ้มครองผู้บริโภคนั้นเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นงานพื้นฐานของการดำเนินงานที่สำคัญประการอื่น ๆ จำนวนมาก เพราะจะเป็นการพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงานอื่น ๆ ต่อไป แต่การคุ้มครองผู้บริโภคนั้นมีข้อเรื่องที่รัฐบาลจะพึงทำให้เพียงฝ่ายเดียว ผู้บริโภคซึ่งเป็นจุดสำคัญที่จะต้องได้รับการคุ้มครอง จะต้องเปิดหูเปิดตาให้กว้างขึ้น และต้องดูแลผลประโยชน์ของตนเองด้วย

การแก้ปัญหาของผู้บริโภคนั้นจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับตัวผู้บริโภคเองเป็นสำคัญ ผู้บริโภคจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในปัญหาของตน จะต้องมีความตระหนักและทัศนคติที่ถูกต้อง และจำเป็นเพื่อเป็นผู้บริโภคที่ดี แนวทางของบริโภคศึกษาจึงนับว่ามีความสำคัญมาก

ทิวเทอร์ท (Tuitert, 1985) ได้กล่าวถึงความสำคัญของบริโภคศึกษาว่า มีความสำคัญต่อผลประโยชน์ของผู้บริโภคส่วนบุคคล และต่อสังคมโดยรวมสรุปได้ดังนี้

1. ในประเทศที่ยากจน มีความสำคัญมากที่ประชาชนควรจะต้องใช้ทรัพยากร ไม่ว่าจะเงิน อาหาร หรือสิ่งใดก็ตามให้เกิดประโยชน์สูงสุด
2. รัฐบาลสามารถประหยัดการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเพื่อใช้ชำระราคาสินค้าที่สั่งเข้าจากต่างประเทศ อันเนื่องมาจากบริษัทข้ามชาติได้ใช้ยุทธวิธีทางการตลาด และการโฆษณาในการกอบโกยผลประโยชน์
3. ช่วยให้ประเทศชาติพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เพราะประชาชนรู้วิธีใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและมีความรับผิดชอบ
4. บริโภคศึกษาและการคุ้มครองผู้บริโภคจะช่วยให้รัฐบาลมีเสถียรภาพและมีโอกาสก้าวหน้าเป็นผู้นำในสังคมประเทศ
5. บริโภคศึกษาช่วยให้ประชาชนมีความระมัดระวังล่วงหน้า และสามารถต่อต้านการแสวงหาประโยชน์ของประเทศอื่นและบริษัทข้ามชาติ ความระมัดระวังตื่นตัวของผู้บริโภคจะเป็นหูเป็นตาที่ดีในการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศชาติ
6. ผู้บริโภคที่ได้รับความพอใจในคุณภาพของสินค้าที่ซื้อ จากบริการที่ใช้และได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายและมาตรฐาน ย่อมมีความสุขความพอใจในชีวิตและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความสำคัญของบริโภคนศึกษาคั้งกล่าว สหประชาชาติจึงได้มีมติเป็นเอกฉันท์เสนอให้รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จัดบริโภคนศึกษาบูรณาการเข้าในหลักสูตรพื้นฐานในระบบการศึกษาหรือจัดเป็นส่วนประกอบของวิชาที่สอนอยู่แล้ว โดยให้เหมาะสมกับประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชน จุดมุ่งหมายก็เพื่อให้ประชาชนประพาศติคนในฐานะคู้บริโภคนที่มีความพินิจพิเคราะห์สามารถเลือกสินค้าและบริการอย่างคู้รู้ และมีความสำนึกในสิทธิและความรับผิดชอบของตน โดยได้เสนอแนะว่าในการพัฒนาโปรแกรมบริโภคนศึกษาควรให้ความสนใจเป็นพิเศษแก่คู้บริโภคนที่เสียเปรียบทั้งในชนบทและเมือง ตลอดจนคู้บริโภคนที่มีรายได้อำและคู้ที่มีความรู้ค้อยกว่า (UN, 1985)

คู้บริโภคนวัยเด็กเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญของการจัดบริโภคนศึกษา โดยเห็นว่านักเรียนและเยาวชนเป็นตลาดที่กำลังขยายตัวและเป็นกลุ่มใหญ่ การโฆษณาทุกวันนี้มีเป้าหมายที่เด็กและวัยรุ่น โดยพยายามเข้าไปมีอิทธิพลครอบงำการตัดสินใจของพวกเขาตั้งแต่อายุน้อย (Tuitert, 1984) คู้ที่เห็นว่าควรจัดสอนบริโภคนศึกษาแก่นักเรียนในระดับประถมศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ เรมี (Remy, 1975) สตีเฟน ไฮโก (Steffens Heiko) นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน (Heiko, quoted in Tuitert, 1984) และสมศรี สุกุมลันท์ (2530) ซึ่งกล่าวไว้สอดคล้องกัน โดยเห็นว่า "ไม่มีแหล่งใดที่จะสั่งสอนหรือส่งเสริมความเข้าใจเรื่องสิทธิของคู้บริโภคนได้ผลยิ่งไปกว่าบ้านและโรงเรียน"

งานวิจัยเกี่ยวกับทรศนะของคู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ต่อการจัดประสพการณ์ในการจัดการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2534 อาทิ ทรศนะของนักเศรษฐศาสตร์ (ทรศนา ประยอมสกุล, 2526) ทรศนะของนักสังคมวิทยาไทย (บุพดี กะจะวงษ์, 2526) ทรศนะของคู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์ไทย (สิรินอม รัตนะรัต, 2526) และทรศนะของคู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพอนามัยไทย (ศิริรักษ์ พ่วงพรพิทักษ์, 2526) ได้ชี้สภาพและปัญหาของสังคมไทย ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสุขภาพอนามัย ซึ่งมีผลกระทบต่อการจัดประสพการณ์การศึกษาภาคบังคับในอนาคต ดังนี้

1. สภาพทางเศรษฐกิจ จะมีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมมากขึ้น โดยเน้นการใช้เครื่องจักรในการผลิตมากกว่าการใช้แรงงาน ทำให้การจ้างงานลดลงเกิดปัญหาคนว่างงาน ที่ดินมีจำกัดเมื่อเทียบกับจำนวนประชากร จะมีการหลั่งไหลของแรงงานภาคเกษตรกรรมมาสู่ภาคอุตสาหกรรม เกิดความแออัด แ่งแย่งกันประกอบอาชีพในเมืองใหญ่ มีปัญหาด้านราคาผลผลิตทางเกษตรกรรม และการผูกขาดโดยพ่อค้าคนกลาง ค่าครองชีพถีบตัวสูงขึ้น

2. สภาพทางสังคม คนส่วนใหญ่ยังคงยอมรับและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม สื่อมวลชนมีอิทธิพลสูงต่อการรับวัฒนธรรมสมัยใหม่ มีการเลียนแบบและเอาอย่างวัฒนธรรมตะวันตก โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม ปัญหาในสังคมยังคงเป็นปัญหาความยากจน ความแตกต่างในเรื่องรายได้ การว่างงาน มลภาวะทางสภาพแวดล้อม ยาเสพติด ความไม่เป็นธรรมในสังคม อาชญากรรม พหุติกรรมเบี่ยงเบนของวัยรุ่น และการกระทำผิดของเด็ก

3. ในด้านวิทยาศาสตร์นั้น พบว่า วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตมากขึ้น

4. ด้านสุขภาพอนามัย คนในเมืองต้องเผชิญปัญหามลพิษจากสภาพแวดล้อมที่อยู่กันอย่างแออัดในเมือง มลพิษจากสารเคมีต่าง ๆ เช่น การใช้ยาฆ่าแมลง หรือยาฆ่าวัชพืช ส่วนคนไทยในชนบทยังวนเวียนอยู่ในวัฏจักรแห่งความทุกข์ยาก โรคหัดเป็นปัญหาของเด็กทั้งในเมืองและชนบท การบริการทางด้านสุขภาพของรัฐยังไม่เพียงพอ ประชาชนต้องพึ่งยาชุด ยาซอง และหกลองยาตามคำโฆษณา

ดังนั้น บริโศคศึกษา จึงเป็นความรู้ที่ทวีความสำคัญมากขึ้นในการจัดประสบการณ์การศึกษาภาคบังคับในอนาคต โดยผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยาได้ให้ความสำคัญของความรู้เกี่ยวกับการบริโศค (การกิน การใช้ การเลือกซื้อ) มีความสำคัญในอันดับที่ 3 รองลงมาจาก อันดับแรก ความรู้เรื่องความปลอดภัยและสุขภาพของตนเอง การรักษาสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ และอันดับที่สอง ความรู้เกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรม ทำสวน ทำไร่ การประมงซึ่งสอดคล้องเทคโนโลยีที่ควรริเริ่มจากทรัพยากรในท้องถิ่น (มุหิตี กะจะวงษ์, 2526)

ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพอนามัยเห็นว่า บริโศคนิสัยเป็นข้อบ่งชี้ประการหนึ่งในการวัดประเมินผลการเรียนการสอนในหลักสูตรภาคบังคับ นอกเหนือจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพียงอย่างเดียว (ศิริรักษ์ พ่วงพรพิทักษ์, 2525) นอกจากนี้ ในการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในทัศนะของครูประจำชั้นและผู้บริหารในกรุงเทพมหานครโดย คาร์ตัน ศิริวิริยะกุล (2524) เกี่ยวกับคุณลักษณะในด้านเศรษฐกิจพบว่า ครูประจำชั้นและผู้บริหารประเมินความสำคัญของเรื่องการรู้จักใช้ตลอดจนดูแลรักษาสິงของและทรัพย์สินสมบัติของตนอยู่ในระดับสำคัญมาก รองลงมาได้แก่ การประหยัดและเก็บออมทรัพย์ ทั้งนี้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ด้านความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งได้ระบุในเรื่องนี้ว่าให้มีความรู้และทักษะในการหา การใช้และออมทรัพย์ อันเป็นคุณสมบัติของผู้

บริโภคที่ตี ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษาอีกข้อหนึ่งซึ่งระบุว่าให้มีความรู้และทักษะในการทำงานทั้งในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค

ในการสัมมนาระดับชาติ เรื่อง คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ ด้วยความสนับสนุนขององค์การยูเนสโก ในระหว่างวันที่ 24-29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 ณ โรงแรมพญา ในการประชุมมีหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐและเอกชนซึ่งดำเนินงานเกี่ยวข้องกับพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม จำนวนทั้งสิ้น 15 หน่วยงานเข้าร่วมประชุมโดยถือว่าหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคนั้น เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ดร.ครูซ (Dr. Leonardo de la Cruz) ที่ปรึกษาด้านประชากรศึกษา แห่งยูเนสโกประจำภูมิภาค ได้เสนอรูปแบบ (model) การจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยเสนอให้บริโภคศึกษาเป็นความรู้ส่วนหนึ่งของความรู้เพื่อคุณภาพและชีวิตที่ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมศึกษา การเพาะปลูก ยาเสพติด (Drug Education) การวางแผนครอบครัว เพศศึกษา ประชากรศึกษา สวัสดิศึกษา (The Ministry of Education, 1985)

จากเหตุผลและความสำคัญของบริโภคศึกษาที่มีต่อประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนในระดับประถมศึกษา ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรมีการพัฒนาหลักสูตรบริโภคศึกษาสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษาขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของสังคมและนักเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้บริโภคที่ดีสำหรับสังคม ในปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรบริโภคศึกษาสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษาว่าเป็นอย่างไรควรประกอบด้วยอะไรบ้าง ฉะนั้นจึงไม่สามารถที่จะชี้ได้ว่า บริโภคศึกษาที่สอดแทรกอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 นั้นมีอะไรอยู่บ้าง สิ่งที่มีอยู่เหมาะสมและพอเพียงสำหรับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้บริโภคที่ดีตามที่สังคมมุ่งหวังแล้วหรือยัง นอกจากนี้ การแบ่งอยู่ของบริโภคศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษาในลักษณะคลุมเคลือไม่เด่นชัดก็อาจทำให้ผู้สอนไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของบริโภคศึกษามากเท่าที่ควร ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่บรรลุจุดมุ่งหมายของบริโภคศึกษาตามที่สังคมมุ่งหวังให้เกิดขึ้น ผู้วิจัยเชื่อว่า หลักสูตรบริโภคศึกษาที่พัฒนาขึ้นนั้นจะเป็นเสมือน เข็มทิศที่ช่วยชี้แนะแนวทางให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร ได้พัฒนาผู้เรียนให้สามารถเป็นผู้บริโภคที่ดีได้ นอกจากนั้นการที่ผู้วิจัยเสนอแนวทางการนำหลักสูตรบริโภคศึกษาที่พัฒนาขึ้นไปบูรณาการเข้ากับหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ก็จะช่วยให้เกิดความมั่นใจว่า หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 จะประกอบด้วยหลักสูตรบริโภคศึกษา

อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่ควรจะเป็น โดยไม่จำเป็นต้องเพิ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ใหม่เข้าไปในหลักสูตร และไม่ต้องเพิ่มเวลาในการสอน ทำให้การนำหลักสูตรบริโศศึกษาไปใช้นั้นมีโอกาสเป็นไปได้ค่อนข้างสูง นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่าครูจะได้สอนบริโศศึกษาให้แก่นักเรียนด้วยเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะส่งผลให้บรรลุจุดมุ่งหมายของบริโศศึกษาอย่างแท้จริง

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้ชุมชนเมืองเป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร ซึ่งการที่ผู้วิจัยให้ความสนใจกับชุมชนเมืองในงานวิจัยนี้ มีได้หมายความว่า จะละเอียดและไม่เห็นความสำคัญของชนบท แต่ผู้วิจัยมีเหตุผลสำคัญ 2 ประการที่เลือกศึกษาเฉพาะชุมชนเมือง กล่าวคือ ประการแรก ชุมชนเมืองมีปัญหาเกี่ยวกับผู้บริโภคที่ค่อนข้างเด่นชัด และต้องการการแก้ไขอย่างรีบด่วน เนื่องจากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษที่ผ่านมามี ทำให้ชุมชนเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมขยายตัว และเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วตามการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ ประชาชนหลังไหลเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเป็นจำนวนมากส่งผลให้อัตรากาการบริโภคของชุมชนเมืองเพิ่มสูงขึ้นมากเช่นกัน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองนั้นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม การค้าและบริการ รายได้หลักก็คือค่าจ้างแรงงานซึ่งมีจำนวนที่ค่อนข้างจำกัดและคงที่ในแต่ละเดือน วิธีการดำเนินชีวิตในชุมชนเมืองนั้นเป็นไปในรูปแบบเดียวกันนั้นคือ การได้มาซึ่งปัจจัยสี่และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการดำรงชีพสำหรับบุคคลนั้นได้มาด้วยการใช้จ่ายเงินซื้อสินค้าเหล่านั้นในตลาดสินค้าแทนการผลิตขึ้นเองหรือการแลกเปลี่ยนกัน ดังนั้นการรู้จักใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อสินค้าให้ได้ประโยชน์คุ้มค่าของเงินที่จ่ายไปนั้นจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรู้จักการใช้จ่ายสินค้าและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดมัธยัสถ์ กล่าวได้ว่าผู้บริโภคในชุมชนเมืองต้องรู้จักการเลือก การตัดสินใจใช้จ่ายเงินและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างฉลาดรอบคอบเพื่อให้ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการบริโภคนั้น ไม่ตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาและการส่งเสริมการขายซึ่งพยายามกระตุ้นและเชิญชวนให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการซื้อสินค้าอยู่ตลอดเวลาซึ่งก่อให้เกิดการบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยเกินจำเป็น อันจะก่อให้เกิดผลกระทบไม่เฉพาะต่อฐานะทางเศรษฐกิจส่วนบุคคลเท่านั้น ยังส่งผลต่อการใช้จ่ายทรัพยากรของส่วนรวมไปอย่างฟุ่มเฟือย อัตรากาการบริโภคที่เพิ่มสูงขึ้นในชุมชนเมืองยังส่งผลกระทบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลจากของเสียและกากเหลือจากการบริโภคและการผลิตสินค้าของโรงงานอุตสาหกรรมไปทำลายสภาพแวดล้อมของชุมชนปัญหาของผู้บริโภคในชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นนี้จะแก้ไขได้ก็โดยการจัดบริโศศึกษาให้แก่ประชาชนโดย

เฉพาะอย่างยิ่งแก่นักเรียนในระดับประถมศึกษา บริโศศึกษาจะช่วยให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้นมีความสำนึกและตระหนักถึงบทบาทของคูบริโศต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และมีความรู้ ความสามารถในฐานะคูบริโศที่ฉลาดรอบคอบและมีเหตุผลซึ่งจะมีส่วนช่วยแก้ปัญหาของคูบริโศลดน้อยบรรเทาลง

ประการที่สอง ผู้วิจัยมีเวลาและงบประมาณจำกัด ซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ทำให้ไม่สามารถขยายขอบเขตของการศึกษาให้ครอบคลุมถึงชนบทด้วย จึงได้เลือกพัฒนาหลักสูตร บริโศศึกษาสำหรับชุมชนเมืองซึ่งเป็นแหล่งที่มีความจำเป็นรีบด่วนต้องทำก่อน อย่างไรก็ตามก็ตีหลักสูตร บริโศศึกษาที่พัฒนาขึ้นนี้ หากพบว่ามีคุณภาพดี สามารถนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมและได้ผลเป็นที่น่าพอใจแล้วก็จะ เป็นแนวทางสำหรับผู้อื่นที่จะได้นำวิธีการต่าง ๆ จากงานวิจัยนี้ไปใช้ในการพัฒนา หลักสูตรบริโศศึกษาที่เหมาะสมสำหรับชนบทต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาหลักสูตรบริโศศึกษาสำหรับนำไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนเมือง

ขอบเขตของการวิจัย

1. หลักสูตรบริโศศึกษาที่พัฒนาขึ้นในการวิจัยนี้เป็นหลักสูตรซึ่งพัฒนาสำหรับนำไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนเมืองเท่านั้น
2. การทดลองใช้หลักสูตรบริโศศึกษาที่พัฒนาขึ้น สามารถทดสอบใช้เฉพาะหลักสูตร บริโศศึกษาในช่วงชั้น ป.5-6 ในส่วนที่บูรณาการเข้าไปในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ในระดับชั้น ป.5 เป็นเวลา 1 ภาคการศึกษาเท่านั้น
3. การประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรบริโศศึกษานี้ เป็นการประเมินผลเฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบริโศศึกษาและพฤติกรรมการบริโศของผู้เรียนเท่านั้น

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนบริโศศึกษาในโรงเรียน
ผลผลิตที่ได้จากการวิจัยนี้คือ เอกสารหลักสูตรบริโศศึกษาระดับประถมศึกษา แผนการสอนบูรณาการหลักสูตรบริโศศึกษาในระดับชั้น ป.5 และวัสดุการสอนบริโศศึกษา ซึ่ง

สามารถนำไปใช้สอนได้เลย อันจะเป็นประโยชน์แก่โรงเรียนที่สนใจนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความสามารถในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี

2. เป็นตัวอย่างของการปรับหลักสูตรให้เข้ากับสภาพปัญหาของสังคม และได้โครงสร้างการบูรณาการหลักสูตรบริโศศศึกษาเข้าไปในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ซึ่งผู้สนใจสามารถนำไปพัฒนาต่อไป

ในการพัฒนาหลักสูตรบริโศศศึกษานี้ได้นำหลักการ แนวคิดและทฤษฎีทางด้านหลักสูตรและการสอน ตลอดจนศาสตร์ของบริโศศศึกษาซึ่งเป็นสาคลมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรโดยให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย และวัยของผู้เรียน นอกจากนี้ยังได้บูรณาการหลักสูตรบริโศศศึกษาให้เข้าถึงเนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ผลที่ได้คือโครงสร้างการบูรณาการหลักสูตรบริโศศศึกษา ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาเป็นแผนการสอนบูรณาการหลักสูตรบริโศศศึกษาเพื่อนำไปใช้ต่อไป ผู้ที่สนใจวิธีการพัฒนาหลักสูตรและการบูรณาการดังกล่าวสามารถชี้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรอื่นต่อไป

3. เป็นประโยชน์ต่อการเตรียมเยาวชนชนไทยสำหรับระบบเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต แนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมซึ่งมุ่งพัฒนาประเทศให้เป็นสังคมอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นในสังคมซึ่งกระทบต่อการดำรงชีพของประชาชนในฐานะผู้บริโภค ดังนั้นหลักสูตรบริโศศศึกษาที่พัฒนาขึ้นนี้จะช่วยเตรียมเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคตให้เป็นผู้บริโภคที่มีความรอบรู้ มีทักษะและทัศนคติที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม นับเป็นการช่วยป้องกัน และลดปัญหาสังคมซึ่งอาจจะเกิดขึ้นหรือกำลังเกิดขึ้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. บริโศศศึกษา หมายถึง การศึกษาที่มุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ ตลอดจนทัศนคติซึ่งช่วยให้สามารถตัดสินใจในการซื้อสินค้าและการเลือกใช้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถจัดการด้านการเงินและทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด มีความตระหนักถึงสิทธิและความรับผิดชอบของตนที่มีต่อระบบเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีบทบาทต่อการกำหนดนโยบาย และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อตนและสังคม

2. พฤติกรรมการบริโภค หมายถึง การแสดงออกซึ่งความสามารถของนักเรียนในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริโภค ได้แก่ การตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและการเลือกใช้บริการ การจัดการด้านการเงินและทรัพยากรต่าง ๆ การคุ้มครองสิทธิผลประโยชน์ของตนและสังคม การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมดังกล่าว จะต้องอาศัยความรู้ทักษะตลอดจนทัศนคติที่มีต่อการบริโภค ผู้ที่มีพฤติกรรมการบริโภคที่ดีคือ ผู้ที่แสดงพฤติกรรมการบริโภคในลักษณะอันพึงประสงค์

3. การพัฒนาหลักสูตรบริโภคศึกษา หมายถึง การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อให้ได้เอกสารหลักสูตรบริโภคศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

1) เอกสารหลักสูตรที่กล่าวถึงสาระของหลักสูตรโดยตรงคือ จะกล่าวถึงหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระ แนวทางในการใช้หลักสูตรและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่ผ่านการเรียนตามหลักสูตร

2) เอกสารประกอบหลักสูตร หมายถึง คู่มือครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเป็นเอกสารที่อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตร ได้แก่ แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลผู้เรียน แหล่งวัสดุอุปกรณ์และความรู้สำหรับผู้สอน ทั้งนี้เพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้ได้ผลตามจุดมุ่งหมาย

4. การบูรณาการหลักสูตรบริโภคศึกษาเข้าไปในหลักสูตรประถมศึกษา หมายถึง การสอดแทรก จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตรบริโภคศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เข้าไปในกลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 อย่างกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน โดยวิธีการต่าง ๆ คือ

การเพิ่ม หมายถึง การนำเนื้อหาสาระในหลักสูตรบริโภคศึกษาที่สร้างขึ้น ซึ่งไม่ปรากฏว่ามีอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 เพิ่มเข้าไปในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521

การแทนที่ หมายถึง การนำเนื้อหาสาระในหลักสูตรบริโภคศึกษาเข้าไปแทนที่จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน ของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ในส่วนที่มีความคล้ายคลึงกัน

การปรับ หมายถึง การแก้ไขและเพิ่มเติม จุดมุ่งหมาย เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน ของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ซึ่งยังไม่สมบูรณ์ให้มีความสมบูรณ์ขึ้นตามจุดมุ่งหมาย เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตรบริโภคศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

5. โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ

6. ชุมชนเมือง หมายถึง พื้นที่ในเขตเทศบาลต่าง ๆ ได้แก่ เทศบาลนคร หรือเทศ
บาลเมือง ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด รวมทั้งกรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา